

SKRIFTLIG FRÅGA TILL STATSRAÅD

Från Riksdagsförvaltningen
2023-05-24
Besvaras senast
2023-05-31 kl. 12.00

Till statsrådet Lotta Edholm (L)

2022/23:705 Incitament för höga betyg i skolsystemet

För knappt tre månader sedan undrade statsministerns statssekreterare Anna Dahlberg om det gick att lita på regeringen i fråga om friskolorna. Hennes argumentation gick som följer:

”Ska 2023 blir året då en av Sveriges största skolkoncerner – Thorengruppen – läggs ner? Om så sker kommer efterskalvet att bli det kraftigaste sedan JB-koncernen gick i konkurs 2013.

Marken kommer att skaka under den svenska skolmarknaden.

Larmrapporterna från Thorengruppens skolor har avlöst varandra på sistone. ’Vi lär ju oss ingenting’, konstaterade uppgivna elever på el- och energiprogrammet i Malmö, som inte hade erbjudits någon arbetsplatsförlagd praktik överhuvudtaget. I stället har eleverna fått gott om lediga dagar.

Från andra skolor inom Thorengruppen berättas om hur elever får spela datorspel nattetid som ersättning för idrottslektioner liksom hur elever bara får en tredjedel av den undervisningstid som de har rätt till.

Listan över allvarliga brister är så omfattande att Skolinspektionen hotar att dra in alla tillstånd för Thorengruppen att driva skola om det upptäcks nya missförhållanden inom de närmaste två åren.

Därmed borde saken vara klar. Men alla som har följt denna oseriösa skolkoncern genom åren har hunnit bli luttrade vid det här laget. Gång på gång har Skolinspektionen hittat allvarliga brister, utfärdat viten och hotat att stänga skolor. Varje gång har Thorengruppen slunkit ur greppet likt en katt med nio liv.

Under det dryga decennium som jag har kritiserat vinstintresset i skolan har Thorengruppens härjningar varit en följetong. Redan 2011 kom Skolinspektionen med sin första dräpande rapport om allvarliga missförhållanden. En lärare vittnade senare för mig om hur gruppen startade yrkesgymnasier utan så mycket som en svets eller hammare i lokalerna.

Alla har vetat hur illa det har varit. Ändå har ingen satt stopp. Det är ett så bottenlöst svek mot Sveriges elever att detta missbruk har kunnat fortgå.

Hela systemet utgår från tanken att alla skolor vill förbättra sig och leva upp till skollagens krav. Vissa behöver bara få tid på sig att rätta till sina brister. Det är så naivt att man blir matt. Sanningen är ju att låg kvalitet är själva affärsidén i dessa fall.

Det är ingen slump att de vinstdrivande skolorna har en lägre lärartäthet och fler obehöriga lärare, exempelvis. Det är en krass ekonomisk kalkyl.

Vissa koncerner lyckas skapa lönsamhet genom att attrahera ett lättare elevunderlag, som inte kräver så mycket resurser. Tyvärr har väldigt mycket av friskoledebatten kommit att handla om just den aspekten.

Men ett betydligt allvarigare problem är det som Thorengruppens expansion sätter fingret på. Vi har stora skolkoncerner – inte minst på gymnasiesidan – som erbjuder skräputbildningar till ett mycket krävande elevunderlag.

Runt hälften av eleverna inom Thorengruppens skolor har utländsk bakgrund. En stor andel är killar från hem med lågutbildade föräldrar.

Det är alltså detta elevunderlag som erbjuds lediga dagar i stället för den undervisning och det extra stöd som de har rätt till. Förmodligen är det också därför inte fler föräldrar har protesterat offentligt.

Vad kostar detta experiment Sverige i form av försämrad integration och konkurrenskraft? Varför protesterar inte Svenskt Näringsliv? Och hur kan borgerligheten, som länge har sett yrkesutbildningar som underklassens väg ut ur fattigdom, låta detta fortgå?

Nationalekonomen Martin Nordin skrev i veckan på DN Debatt om hur elever med lite svagare betyg kan tvingas att gå på en friskola på gymnasiet, eftersom dessa inte kräver lika höga meritpoäng som kommunala gymnasier.

Det är en viktig observation som säger något intressant: När kommunala skolor får tävla på lika villkor med skolkoncernerna – det vill säga med meritpoäng som antagningsgrund – då vinner de anrika kommunala prestigegymnasierna på en fri marknad.

Vill borgerligheten verkligen försvara ett skolsystem där friskolor inte längre är ett fritt val, utan ett tvång för dem som inte lyckas i skolan?

Aktiebolagsgymnasiernas erbjudande är inte precis lockande: lägre lärartäthet, färre behöriga lärare, lägre skolresultat och i förlängningen sämre prestationer på högskolan än elever med motsvarande betyg på kommunala gymnasier.

Liberalerna utlovar nu den största reformen i friskolornas historia. Det låter ju kraftfullt. Men vi som har varit med ett tag låter oss inte övertygas så lätt. Inte ens skolkoncernerna själva verkar vara det minsta oroliga.

Minns exempelvis när Jan Björklund skulle ta i med hårdhandskarna 2013. Riskkapitalbolagen skulle tvingas bort från skolans värld. Lika 'kassaskåpssäkert' var att det inte längre skulle gå att göra vinst genom att tumma på kvaliteten. Vi vet vid det här laget hur det gick med de ambitionerna.

Frågan är om L och resten av Tidöpartierna ens har tillräcklig probleminsikt för att lyckas. När Johan Pehrson (L) debatterade friskolorna i Aktuellt i veckan gav han intrycket att skolmarknaden som helhet fungerar fint, men att det finns några få oseriösa aktörer som inte sköter sig.

Det är en variant av den klassiska 'några ruttna ägg'-teorin. I så fall har Liberalerna inte kommit långt i sin analys.

Liberaler borde tvärtom vara ursinniga över hur bildningsuppdraget degraderas på dagens skolmarknad. Om man på allvar tror på utbildningens kraft kan man inte låta generationer av gymnasieelever hänvisas till skolor som inte håller måttet.

Den långsiktigt bästa lösningen vore antagligen att släcka ner det svenska skolexperimentet en gång för alla och ta den skadeståndskostnad som det skulle medföra. Men ingen regering oavsett partifärg verkar vara beredd att överväga den lösningen.

Ett alternativ som jag har föreslagit är att låta sig inspireras av Miljöpartiets kamp mot kärnkraften. I stället för att fatta politiska beslut om att stänga reaktorer lät man marknaden göra jobbet genom att försämra lönsamheten.

På samma sätt skulle en sänkt skolpeng för friskolor i kombination med andra åtgärder minska intresset för att driva aktiebolagsskolor i Sverige. Offentlighetsprincipen borde införas liksom en rätt för kommuner att tacka nej till nya etableringar. Det är besynnerligt att kommuner är skyldiga att betala för

något som de inte har någon beslutanderätt över.

Inspektionerna bör vässas rejält. Skolinspektionen måste göra betydligt fler oanmälda besök än i dag för att undvika att de får en tillrättalagd bild. Vitesbeloppen borde höjas dramatiskt (vilket även regeringen flaggar för). Skolor som sätter systematiska glädjebetyg bör bli föremål för höga viten. Och skolor som uppvisar allvarliga brister borde hamna under en särskild bevakning, där Skolinspektionen sätter varje aspekt av skolan under lupp. I dag är svaret bara mer regelbunden tillsyn, det vill säga lite fler besök än annars. Det är för lamt.

De förslag som räknas upp i Tidöavtalet räcker inte. Ju förr regeringen inser det desto bättre. En punkt riskerar tvärtom att fungera som raketbränsle för friskolebranschen. Om ett obligatoriskt skolval skulle införas redan i grundskolan innebär det att friskolorna kommer att marknadsföras brett till alla småbarnsföräldrar. Den närmaste kommunala skolan blir då bara ett av många andra alternativ, sannolikt den skola med den torftigaste broschyren och den tristaste montern på den lokala 'grundskolemässan'.

Då är det faktiskt bättre att hålla fast vid dagens kösystem.

Det är upp till bevis nu för Liberalerna och resten av regeringen. Skeptikerna är av begripliga skäl många. Skolminister Lotta Edholm kom direkt från ett styrelseuppdrag åt Tellusgruppen till sitt nya jobb i Rosenbad. Personkopplingarna mellan borgerligheten och friskolebranschen är så många att översikten närmast påminner om ett tunnelbanenät.

Det är dags för borgerligheten att visa att man menar allvar.”

En av regeringens viktigaste tjänstepersoner undrar alltså om det går att lita på regeringen, och specifikt skolministern, i fråga om friskolorna.

Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet Lotta Edholm:

Vilka konkreta insatser tänker statsrådet ta till för att i närtid minska ekonomiska incitament som kan finnas för fristående skolor att sänka kvaliteten på skolgången som ges till Sveriges elever?

.....
Niels Paarup-Petersen (C)

Överlämnas enligt uppdrag

Gergö Kisch